

возможности или невозможности целостного понимания человека в контекстах дисциплинарных онтологий гуманитаристики и естествознания.

Ключевые слова: наука, научная картина мира, научная антропология, философская антропология, религиозная антропология.

SUMMARY

G. V. Miroshnik. To a problem of a humanitarian foreshortening of a modern science.

In article specificity of presentation of the person in a scientific description of the world is analyzed. Problems of scientific anthropology are considered. The question of possibility or impossibility of complete understanding of the person in contexts disciplinary ontologies of humanities and natural sciences is studied.

Key words: science, scientific description of the world, scientific anthropology, philosophical anthropology, religious anthropology.

СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

УДК37.005.21

М. О. Качуровський
Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

СТРАТЕГІЯ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Відсутність у теоретичному обґрунтуванні перспектив суспільного розвитку фундаментального поняття «стратегія освіти» позбавляє його сутнісної визначеності та спрямованості. У статті автор розмірковує над життєвою необхідністю для успішного розвитку українського суспільства чіткого визначення суті і змісту стратегії освіти та її втілення у всі сфери соціальної діяльності.

Ключові слова: освіта, система освіти, освітня парадигма, навчання, виховання, стратегія освіти, криза освіти.

Якісний стан суспільства об'єктивно зумовлений його освіченістю. Тепер, коли світова криза освіти віднесена ООН до глобальних проблем, що загрожують існуванню людства, усвідомлення ролі та значення освіти й науки в подальшому існуванні та розвитку соціуму постало чи не головною потребою.

Це своєчасно відчули та зрозуміли в найрозвиненіших країнах. Прикладом тут може бути реакція на кризову ситуацію в освіті керівництва США. У цій країні у 1983 р. була опублікована доповідь «Нація в небезпеці», де зацентровано, що знання, інформація, кваліфікований розум стали первинним

матеріалом міжнародного обміну, а освіта, навчання – обов'язковою інвестицією, що необхідна для успіху в інформаційний час. А у Франції першою статтею закону про освіту констатується, що вона є найпершим пріоритетом нації. Необхідно зазначити, що в Україні освіта також декларується на рівні основи «інтелектуального, культурного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави» [3,577], проте практична реалізація цих положень майже відсутня.

Дійсне ставлення української керівної верхівки до стану освіти та науки засвідчили вибори президента країни 2010 р. Тоді жоден (!) майже із двох десятків претендентів на вищу владу не звернув на них уваги як на найважливіші чинники виходу України із кризового стану. А президент Національної академії наук Б. Патон на підсумкових академічних зборах з гіркотою зазначив, що як у минулому 2009 р., так і у цьому році жодна наукова програма не профінансована. Тоді ж, у розпал кризи, американський президент Б. Обама, виступаючи перед членами своєї академії наук 28 квітня 2009 р., наголосив, що зниження у цей важкий час інвестування в науку та освіту означало б позбавлення країни процвітання, тому влада цього не робитиме [4, 11].

Не дивно, що в Україні за байдужого політичного ставлення до освіти відсутня її стратегічна визначеність. Зміст і функціональне завдання стратегії освіти не згадується ні в словниках, ні в енциклопедіях, ні в політичних документах як радянських часів, так і років незалежності.

Розмірковуючи над проблемами виходу освіти з кризи, обґрунтуванням її нової парадигми, формуванням педагога нової генерації, особливо всебічного взаємозв'язку та взаємовпливу освіти і життя соціуму, на наш погляд, слід виходити з того, що нині освіта є неодмінним атрибутом суспільства. Особливо її роль зростає під час виходу країни зі стану стагнації, при намірі суспільства досягти вершин розвитку. Проте необхідно пам'ятати, що освіта є двостороннім процесом, у якому симбіозно взаємоприликають знання і виховання. Наразі стратегія освіти повинна визначатися в річищі сформованої державою парадигми освіти, яка теоретично обґрунтовує майбутній стан освіти і практичні основи його досягнення.

Проте вважаємо, що поняття «стратегія освіти» ширше, ніж її парадигма, оскільки остання торкається лише освітнього процесу, а у стратегії простежується зв'язок освіти зі станом і динамікою суспільного життя у всіх сферах та напрямках. Це виражається у семантиці загальноприйнятого тлумачення поняття «стратегія військова», яка є елементом державної політики і стосується всіх аспектів життєдіяльності країни. Військова стратегія включає всі питання теорії й практики підготовки до війни і залежить від «рівня розвитку виробництва, науки й техніки» [5, 1290]. Виходячи із сутності та змісту стратегії війни, маємо зважити і на те, що стратегія освіти є набагато осяжнішою умовою забезпечення життя країни, тому що вона «працює» не лише на згадану військову справу, а й на всі без винятку аспекти державної діяльності.

Самою своєю суттю стратегія освіти – це наукове передбачення розвитку країни на підставі розгорнення освітнього процесу та всебічного забезпечення його практичної реалізації. У ній має бути визначений генеральний напрям залучення всіх верств населення до новітніх наукових знань з відповідним вихованням громадянської відповідальності та патріотизму.

Зміст же стратегії освіти має утворювати її мета, означення сил для реалізації відповідних освітніх програм і завдань, соціально-політичне, матеріально-фінансове та наукове забезпечення всіх потреб, а також бажані результати реалізації стратегічних завдань.

Окремі елементи української стратегії освіти, а не як цілісний соціальний феномен, наявні в керівних освітніх документах, насамперед у законах «Про освіту» та «Про загальну середню освіту», в «Національній доктрині розвитку освіти» тощо. Так, у преамбулі до Закону України «Про освіту» зазначено, що метою освіти є «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [3, 577]. Уважаємо, що це досить декларативне та неповне визначення необхідної стратегічної мети української освіти.

Річ не лише в тім, що в ній не визначено етапів реалізації відповідних освітніх завдань щодо вдосконалення життя країни в матеріальній, соціальній і духовній сферах. У зазначеній меті відсутнє завдання щодо низки надзвичайно важливих для майбутнього України проблем завдяки розвитку освіти. Серед них: науковий прорив, демографічна та екологічна ситуації, демократизації освіти, а отже, й країни, виховання національної свідомості в населення тощо. Для їх вирішення необхідні відповідні сили.

Такими силами у вирішенні як наявних, так і перспективних освітніх стратегічних завдань постає багаторівневий за місцем та роллю у цьому процесі педагогічний кадровий склад: управлінці, організатори освіти, методисти, вчителі та викладачі. Необхідно зазначити, що в Україні педагогічні кадри, особливо практики, – це працелюби та віддані своїй справі люди. Однак питання полягає в тому, чи відповідають вони сучасним стратегічним намірам в освіті?

Нині у світі відбувається бурхлива індивідуалізація особистості. Причому ця проблема дуже гостро постала не лише у сфері освіти, але й навіть у державному управлінні, бізнесі, соціальних відносинах та ін.

Французький дослідник сучасного стану та перспектив розвитку демократії М. Гоше в одному з інтерв'ю констатував спалах її кризи в західноєвропейських країнах. Причиною цього він вважає різку індивідуалізацію населення в результаті зростання його освіченості, інформованості, матеріальної незалежності та ін. Від того розвинені країни стають «некерованими», тому що демократія є владою, але як її здійснювати в

індивідуалізованому суспільстві? [1, 71]. Цей процес набирає сили і в Україні, особливо у школах усіх рівнів.

Сьогодення вимагає негайних докорінних змін в організації та методичці занять відповідно до зміни мислення та життєвих цінностей дітей, які відбулися буквально за півтора десятиліть. Так, з цього приводу в радіопередачі «Школяда» від 17 травня 2010 р. наводилися результати опитування учнів київських шкіл. Першою цінністю свого життя учні старших класів назвали телефон, другою – комп'ютер і лише третьою – книгу. При цьому все це у них на першому плані повсякденного життя, а живе спілкування, проблеми сім'ї, загальнолюдські вартості сприймаються більшістю учнів як щось віддалене та аморфне.

Наголосимо, що це закономірний процес сучасності і без його врахування реалізувати мету стратегії освіти неможливо. Відповідно необхідна й підготовка педагогічних фахівців. Вони мають не лише сприймати спосіб мислення школярів, а й випереджати його, оскільки працюватимуть у своєму житті з кількома поколіннями вихованців.

Щоб готувати педагогів нової генерації, що виконує педагогічний університет, він має бути наділеним правом носія «божевільних ідей», стати «автономією розуму». Його випускники мають мати превентивне мислення, сприймати світ «наперед», як це будуть робити учні в майбутньому. Для більшості населення та управлінців це незвично, але інакше школа відстане у навчанні та вихованні дітей від вимог часу і не виконає своїх соціальних завдань.

Отже, педагоги майбутнього – це люди нестандартного мислення, ідеї, міркування, світосприйняття яких випереджають час, не збігаючись з нинішніми стандартами світорозуміння. Але чи здатний готувати такого фахівця теперішній педагогічний університет з його самофінансуванням за рахунок навчання студентів на комерційній основі? Уже сам факт цієї «комерції» передбачає наявність у ВНЗ студентів не з кращими здібностями, але саме вони мають формувати нову школу.

Через низьку плату за навчання у ВНЗ України у нас найвища кількість студентів на 10 тис. населення в Європі, водночас близько 7% дорослих або не грамотні, або з неповною початковою освітою [4, 13]. Тому за відносного зростання інвестицій в освіту – у 9,4 рази більше ніж у 2009 р. порівняно з 2000-м [2, 7], правда, без урахування інфляції відбулося «перевиробництво» юристів, фінансистів, економістів за катастрофічної нестачі фахівців інженерної кваліфікації, будівельних спеціальностей тощо. А частка робітників вищої кваліфікації (вміють користуватися комп'ютером, знають увесь технологічний процес, уміють читати складну технічну документацію тощо) сягає лише 5%, якщо у США близько 50%.

У подібному стані перебувають і засоби освітньої стратегії. Навіть обсяг навчання у загальноосвітній школі в нашій країні чітко невизначений і залежить від політичної кон'юнктури. То це десятирічка, то у 1999 р. приймається Закон України «Про середню загальну освіту» з терміном

12-ти років навчання, то адміністративним рішенням (!) цей закон скасовується. Тому, як у калейдоскопі, змінюються навчальні програми, плани і підручники, різні посібники й допоміжні матеріали постійно переробляються, пристосовуючись не до вимог часу, а до чиновницької зацікавленості.

Щодо такої важливої складової стратегії освіти, як напрацювання методик досягнення її цілей, то створюється враження, що тут панують самоплин і надії на вдачу. Поки що ніхто глибоко не займається розрахунками наявності, необхідності та перспективи потреб відповідних спеціалістів для всіх галузей народного господарства. Це засвідчує заява міністра освіти і науки, що до 70% випускників природничих факультетів не збирається працювати за фахом.

Якщо відсутні точні розрахунки потреб кваліфікованих працівників, то невідома й потреба у фінансуванні їх підготовки. До речі, щодо фінансування освіти, то слід би заохотити благодійництво (зниженням податків, різними вигідними професійними контрактами тощо), а також узаконити фінансові внески батьків, що є закономірним у передових країнах. Освіта, як одна з найвищих цінностей особи, не може бути дешевою. Здекларовані у нас безкоштовні медична допомога та освіта і зробили їх такими низькосортними, як вони є.

Однак для об'єктивності зазначимо, що відсутність чіткої стратегічної лінії в освіті, її практичного перетворення в пріоритетний напрям розвитку країни, далеко недостатнього фінансування ще не означає її стагнаційний стан. Річ у тім, що в нас освіта має потужну історичну традицію, біля витоків якої стояли кращі представники братського та громадівського руху, новатори козацької педагогіки, такі теоретики й практики шкільної справи світового рівня, як В. Сухомлинський та ін. Нині кращі здобутки освіти примножують самовіддані педагоги, насамперед низової ланки. Необхідна лише політична воля, щоб Україна здійснила прорив і злет у галузі освіти і відповідно у своєму процвітанні. Необхідна українська стратегія освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоше Марсель. Про модерне майбутнє європейської України / Марсель Гоше, С. Йосипенко // Філософська думка. – 2007. – № 6. – С. 64-73.
2. Данилишин Б. Економічні вектори освітнього простору / Б. Данилишин, В. Куценко // Вісник НАН України. – 2010. – № 6. – С. 9-13.
3. Закон України «Про освіту» // Історія української школи і педагогіки: хрестоматія. – К. : Знання, 2005. – 767 с.
4. Локтев В. Чи з'явиться світло в кінці тунелю / В. Локтев // Вісник НАН України. – 2010. – № 1. – С. 11-19.
5. Советский энциклопедический словарь. – М. : Сов. Энциклопедия, 1989. – 1632 с.

РЕЗЮМЕ

М. А. Качуровский. Стратегия образования: проблемы реализации.

Отсутствие в теоретическом обосновании перспектив общественного развития фундаментального понятия «стратегия образования» лишает его сущностной определенности и направленности. В статье автор размышляет о жизненной необходимости для успешного развития украинского общества четкого определения сущности и содержания стратегии образования и ее внедрения во все сферы социальной деятельности.

Ключевые слова: образование, система образования, образовательная парадигма, обучение, воспитание, стратегия обучения, кризис образования.

SUMMARY

M.O. Kachurovskiy. Education Strategy: the Problem of Realization.

The absence in society development prospectives theoretic grounding of the category “education strategy” deprives it of essence definiteness and orientation. In the article the author dwells upon vital necessity of a clear definition of education strategy essence and content and its implementation into all society spheres for the successful development of Ukrainian society.

Key words: education, system of education, educational paradigm, teaching, upbringing, education strategy, education crisis.